

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію *Толчєєвої Тетяни Станіславівни*
**"СИГНІФІКАТИВНІ АРТЕФАКТИ ЯК СТРУКТУРИ
ЗНАКОВОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЕТНОМОВНОЇ СВІДОМОСТІ"**
(Київ, 2009 р., 286 с.)

Корольова Алла Валер'янівна,

д-р філол. наук, проф.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Сучасна вітчизняна мовознавча наука характеризується тенденцією до активізації досліджень, які виходять поза межі власне лінгвістики і вважаються міждисциплінарними. Показовим для цих розвідок є також те, що їхні автори намагаються не лише висловити власну думку щодо розвитку суміжних сфер мовознавства, а й окреслюють перспективи такого підходу до розв'язання багатьох мовних явищ. З-поміж таких проблем на особливу увагу заслуговує вивчення тих мовних знаків, які безпосередньо пов'язані зі свідомістю людини, з її здатністю створювати об'єктивну картину світу за допомогою суб'єктивних засобів, і передусім у зіставно-типологічному аспекті. Нове вирішення названих проблем пропонує в рецензованій монографії *"Сигніфікативні артефакти як структури знакової репрезентації етномовної свідомості"* її авторка Толчєєва Тетяна Станіславівна.

Як зазначає сама дослідниця у вступі до монографії, "об'єктом зіставного аналізу стають найчастіше не лише артефакти, створені внаслідок різних видів діяльності людини, в тому числі й фізичної праці, а й численні мовні знаки на позначення різних видів роботи свідомості, що віддзеркалюються в мові, зокрема й найменування тих сигніфікативів, що відбивають міфологічність мислення людини, її фантастичні уявлення і є показниками національно-мовної специфіки, відображенням ментальності, етнічної свідомості, а також історії та традицій носіїв різних мов".

Актуальність теми монографічного дослідження підсилюється ще й тим фактом, що уже в її назві апріорі закладено новий погляд на традиційні питання лінгвосоціології, теорії категоризації й мовної концептуалізації через їхній тісний зв'язок із культурною антропологією та етнолінгвістикою.

Основними *науковими здобутками* рецензованої монографії є: 1) визначення принципів контенсивно-типологічного дослідження категорій когнітивної, лексичної та контрастивної семантики, зокрема пропонується нове тлумачення термінологічних дефініцій лексичного значення, поняття та концепту в аспекті їхнього співвідношення зі словом; 2) розгляд сигніфікативних артефактів як структур свідомості та знакових одиниць мови; 3) встановлення типів сигніфікативних артефактів у міфологічних картинах світу германців та слов'ян з огляду на їхнє моделювання як мовних позначень фреймових ситуацій, як двічі закодованих метафор та як аксіологічно маркованих одиниць, які відбивають як бінарний характер міфології (верх/низ, добро/зло, свій/чужий тощо), так і амбівалентність сприйняття істот міфологічної картини світу.

Цікавим є також погляд авторки роботи щодо осмислення всієї міфології як артефакту первісної свідомості людини. І з цим твердженням варто погодися, адже міфологія – це, в принципі, також продукт творчої уяви людини періоду язичницьких вірувань. Свою позицію Тетяна Станіславівна обґрунтовує так: "незважаючи на те, що на тлі міфологічної свідомості формувалося раціональне мислення, та все ж протягом ще тисячоліть життя людини було наскрізь міфологізованим. Усе це свідчить про те, що хронологічно міфологія була джерелом усього людського знання". А тому інтерес

лінгвістів до міфології пояснюється тим, що очевидна чи прихована наявність міфологічних елементів у мистецтві слова є фактором постійним, що потребує наукового пояснення саме з позицій тісного зв'язку між мовою, мисленням та культурою.

Цікавими є здійснені дослідницею семантичні реконструкції британських артефактів-міфологем з огляду на їхні семіотичні опозиції, пов'язані з колишніми ціннісними поглядами давніх германців. Схвально слід поставитися і до спроб авторки роботи простежити бінарний та амбівалентний характер і слов'янських міфологем. Проведений у такому плані етимологічний аналіз міфологем як продуктів первісної свідомості германців та слов'ян дав можливість Т.С. Толчєєвій зробити несуперечливі висновки щодо різного походження цих номінативних одиниць в англійській та українській мовах, які належать до однієї індоєвропейської мовної сім'ї.

Хотілося б також відзначити безперечно нову методологію рецензованої монографії, на базі якої здійснювалося виявлення ізоморфних та аломорфних властивостей сигніфікативних артефактів у різних етномовних спільнот відповідно до антропоцентричного, когнітивно-семіотичного, власне мовного та функціонально-комунікативного аспектів зіставлення цих сигніфікативів. Зіставне дослідження виходило зі специфіки семіотичного акту та когнітивних підстав концептуалізації мотиваторів в англійській та українській мовах і дало змогу з'ясувати системні особливості номінації сигніфікативних артефактів.

Теоретичне значення монографічної праці пов'язується з новою розробкою традиційної для лінгвосеміотики проблеми співвідношення мови і знакових систем в аспекті взаємозв'язків мови й культури, дійсності, мови й різних типів мислення (міфологічного, раціонально-логічного, наукового), а також різних типів відображення дійсності в людській свідомості (наочно-чуттєвого, узагальнено-абстрактного, інтуїтивного, трансцендентального).

Монографія має виправдану чітку структуру і логічно впорядкований метатермінологічний апарат, який не переобтяжує її зміст. Переконливими й аргументованими є також висновки до кожного розділу монографії, а також загальні висновки.

Відзначаючи наукову новизну монографічного дослідження, його серйозні наукові результати, варто зупинитися на деяких моментах авторської концепції, які є дещо суперечливими і спонукають до дискусії:

1. Традиційно визнається (З.Д. Попова, Й.А. Стернін), що такі поняття, як концепт, фрейм становлять одиниці мислення і вивчаються у когнітивній лінгвістиці. У монографії Т.С. Толчєєва розглядає концепт як одиницю свідомості, вивченням якої в принципі займається психолінгвістика, і витлумачує це поняття з позицій лінгвокультурології і когнітивної лінгвістики.

2. На перший погляд видається незбалансованим обсяг ілюстративного матеріалу із зіставлених англійської, української та російської мов. Чомусь переважає аналіз прикладів з англійської мови.

3. Не зовсім чітко визначено критерії для розмежування категорій абстрактності/конкретності. Чи лише морфологічні засоби є засадничими у такому розмежуванні?

4. У висновках немає однозначної відповіді, чи всі абстрактні поняття належать до сигніфікативних артефактів?

Поставлені запитання мають суто науковий інтерес і в жодному разі не применшують теоретичну і практичну цінність монографічного дослідження Толчєєвої Т.С., яке є *новаторським* і досить *перспективним* як для загального, так і для порівняльно-історичного та типологічного мовознавства.